TOEN EN NU

Versteeg & Kelly: the Pictographs and Petroglyphs of Aruba

In de afgelopen maand kwamen er twee heel interessante boeken uit over de geschiedenis van ons eiland: 'Aruba en een keuze uit haar toponiemen' van Vi Frank Sr. over de achtergrond van plaatsnamen en '*The Archeology of Aruba: the Pictographs and Petroglyphs*' van Aad Versteeg en Harold Kelly over '*rock art*'. Een monument van een boek! Dit is een recensie.

Foto: Fundacion 1403

Kelly en Versteeg tijdens een signeersessie in een boekhandel.

Foto: Arthur Meiners(1968)

Menselijk figuur met hemelslichamen, Arikok.

Veldwerk in uitvoering.

door **Evert Bongers**

Aruba is rijk aan rotstekeningen. Die dateren uit de pre-keramische (2500 v.Chr. tot 1000 n.Chr.) en de keramische (vanaf 1000 n.Chr.) periodes. Sinds de vroege negentiende eeuw zijn er verschillende publicaties geweest over ontdekkingen van deze rotstekeningen, die meestal werden nagetekend. De eerste waren van Fontein en Canashito. Het oudste onderzoek dateert uit 1827 (Van Raders), in de jaren tachtig gevolgd door Pater van Koolwijk, de Duitse geoloog Martin, de Fransman Pinart en anderen. Van Koolwijk die op alle Benedenwindse Eilanden had gewerkt en onderzoek gedaan, concludeerde dat er op Aruba veel meer rotstekeningen te vinden waren dan op de zustereilanden. In de twintigste eeuw waren het vliegenier Ringma, bioloog Wagenaar Hummelinck en de eerste lokale veldwerker, Ivan Tjon Sie Fat, die verder gingen met de documentatie, nu met foto's. Zij telden 33 '*sites*' met rotstekeningen, 323 stuks in totaal.

In 1981 werd het Archeologisch Museum van Aruba (AMA) opgericht, onder leiding van de eerste beroepsarcheoloog, Egbert Boerstra. Het onderzoek voor het nu uitgekomen boekwerk begon in 1996 op initiatief van de toenmalige directeur van het museum, Evelino Fingal. Francisco 'Fan' Croes van het AMA werkte met archeoloog Aad Versteeg samen om de rotstekeningen in kaart te brengen, te beschrijven en te documenteren. Het onderzoek heeft lang stilgelegen, maar heeft met de komst van archeoloog Harold Kelly weer nieuwe impulsen gekregen, waarbij ook 'nieuwe' rotstekeningen werden ontdekt, hetgeen het totaal op 458 bracht. Het project is uiteindelijk afgerond met financiele hulp van Fundacion 1403 en Unoca

Het boek is, zoals in de inleiding wordt gesteld, op de eerste plaats een catalogus. De 458 bekende rotstekeningen staan in 953 illustraties in het boek, met daarbij afbeeldingen van de historische tekeningen, gemaakt in de negentiende eeuw, en hier en daar met zwart/wit foto's uit de afgelopen eeuw. De hoeveelheid tekst – in het Engels – is relatief beperkt. Wat bij elke tekening staat is de beschrijving van een archeoloog, een wetenschapper, en geen 'easy reading', zoals de inleider stelt. Maar de schitterende foto's maken heel veel goed!

Rotstekeningen worden gevonden in grotten aan de Noordkust en midden op het eiland, bij Canashito. Die grotten zijn meestal diep. Wanneer dat niet zo is en er slechts sprake is van een overhangende structuur, waaronder de tekeningen gemaakt zijn, wordt dat een 'abri' genoemd. Ook vindt men tekeningen op de grote steenblokken (*boulders*) waaraan het eiland rijk is, bijvoorbeeld bij Ayo. Dan zijn de tekeningen meestal op een plek gemaakt, beschermd tegen de elementen, vaak naar het noord-westen gekeerd, of onder op of tegen elkaar liggende steenblokken.

De rotstekeningen van Aruba zijn voor het overgrote deel in rood/bruin (op basis van hematiet) en wit (van kalk) uitgevoerd, soms over elkaar heen, zoals het geval is bij het rotsblok van Ayo. Zwart komt minder voor, dat is dan koolstof (carbon). Volgens de titel van het boek gaat het over '*pictographs*' (pictogrammen, tekeningen) en '*petroglyphs*' (petrogliefen, in steen gekerfde figuren). Daarvan zijn er op Aruba maar twee, in Siribana.

De tekeningen worden ingedeeld in antropomorph (lijkend op een mens), zoomorph (als een dier) of geometrisch (met cirkels en lijnen, zoals de Naszcalijnen in Peru).

Het vinden en vastleggen van rotstekeningen is hier en daar een behoorlijke uitdaging geweest. Niet zelden moest men er kruipend onder stenen naar op zoek. Een enkele keer bleek een rotstekening, wel in vorige eeuwen gevonden en getekend door Van Koolwijk, niet meer terug te vinden, zoals in Moko. De oprukkende bebouwing van tegenwoordig heeft de locaties van rotstekeningen parten gespeeld. Zo zijn er enkele opvallende plekken waar het rotsblok in een nieuwbouwwijk (Paradera) of bij een particulier in de tuin terecht is gekomen (Paraguana, Babijn). Er is zelfs een rotsblok in de jaren tachtig van Paradera naar het Tamarijn Hotel verhuisd. In de loop der tijd zijn de afbeeldingen ook vervaagd door licht, weer en wind, door menselijk vandalisme zoals de bekrassingen in de grot van Fontein en ettelijke voorbeelden van graffiti op of rond rotstekeningen. Een voorbeeld daarvan is de steen waaronder een *choller* (landloper red.) zijn verblijfplaats koos en de hele binnenkant zwart had geverfd.

De grootste vernieling is echter die van een deel van de grotten van Canashito, in de jaren vijftig ingestort als gevolg van graafwerkzaamheden. Gelukkig zijn er nog tekeningen van overgebleven. Ook de natuur zelf heeft het de archeologen wel eens flink moeilijk gemaakt, zoals in de grotten van Guadarikiri, waar de tekeningen overgroeid bleken door mos. Het verwijderen daarvan was een lastig en tijdrovend karwei dat uiteraard heel voorzichtig uitgevoerd moest worden.

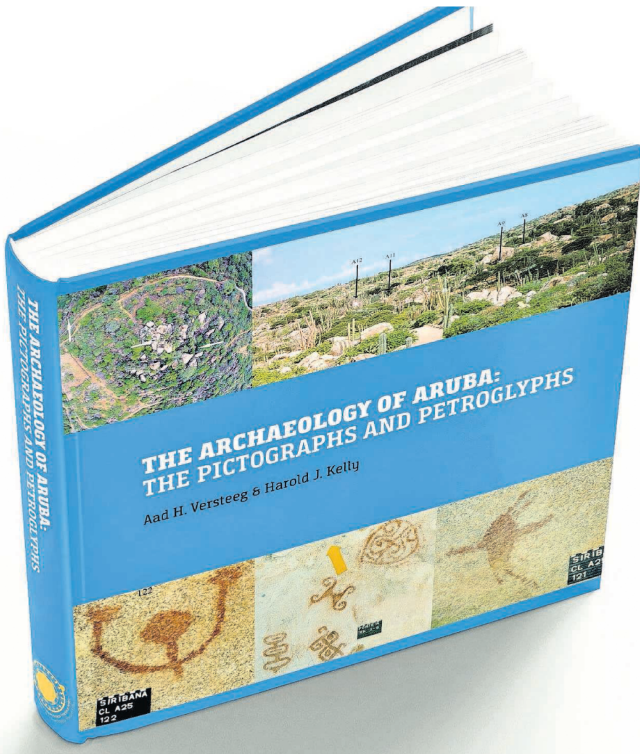
Een van de leukste aspecten van rotstekeningen is de interpretatie, althans voor de leek. Men kan mensen en allerlei dieren onderscheiden, zoals vissen, vogels, een rob of zeehond (Arikok), een zwangere vrouw (Canashito), meerdere voorbeelden van een zon, zelfs van een komeet (Arikok). Een heel bekende figuur is die van de springende of dansende sjamaan, met uitgespreide ledematen en vingers, daarmee contact makend met het hemelse. De archeologen, in hun wetenschappelijke objectiviteit, onthouden zich van interpretaties en beperken zich tot kwalificaties als: mensachtig, of: een zeedier. Of, zoals in het geval van de dansende figuur met zon, wordt vastgesteld dat 'de tekening een betekenis heeft die overeenkomt met de aardse en hemelse concepten van de makers'. Wat die als werkelijk hebben ervaren, is buitenwerelds (*alien*) voor ons.

Dit schitterende en lijvige boekwerk (zeker 3 kilo!) over Aruba's '*rock art*' is – tot nu toe – de mooiste wetenschappelijke publicatie van het AMA over ons archeologisch erfgoed. Het is te hopen dat het leidt tot internationale erkenning en een plaats krijgt op de Werelderfgoedlijst van de Unesco.

Foto: Arthur Meiners(1968)

De dansende sjamaan van Arikok.

Het lang verwachte boek.